

UDC 347.23
Pregledni članak

Radovan Lukić*

KREIRANJE OPTIMALNE VLASNIČKE STRUKTURE - BITAN PREDUSLOV HARMONIČNOG FUNKCIONISANJA NACIONALNE EKONOMIJE

1. Osvrt na neke teorijske stavove o najbitnijim pitanjima svojinskih odnosa

Svojina je odavno predmet izučavanja društvenih nauka, a u okviru njih posebno ekonomske i pravne nauke.

„U oblasti svojine ima još mnogo toga da se nauči, u vezi sa njom biće još mnogo istraživanja...”¹

Postoje različita shvatanja svojine. Prema jednoj koncepciji, koja bi se mogla označiti kao formalistička, svojina je individualni odnos čoveka i stvari. Naime, smatra se da postoje razne vrste vlasti čoveka nad stvarima, te da je svojina najpotpunije, apsolutno i takoreći neograničeno pravo čoveka nad stvarima. U tom smislu se problem svojinskih odnosa svodi na to: ko, koja i kakva prava ima nad stvarima.

„Naučno shvatanje pojma svojine, međutim, polazi od toga da je odnos čoveka i stvari samo pojavna, površinska slika jednog drugog, bitnog društvenog odnosa... Iza te pojave treba tražiti njenu društvenu suštinu, koja je uslovljava i određuje. A to su, u krajnjoj liniji društveni odnosi, odnosi među ljudima, odnosi u kojima ljudi koriste, raspolazu i prisvajaju stvari... Očigledna je razlika između ove dve koncepcije: prva se zadržava na površini pojava, a druga ulazi u njihovu društvenu određenost i suštinu,

* Magistar ekonomskih nauka

Rad je primljen februara 2002.

¹ Prof dr Ljubomir Madžar: Svojina i reforme”, I knjiga, str. V, ekonomski institut, Beograd, 1995.

jer teži da otkrije stvarnu, a pre svega primarnu ekonomsko društvenu osnovicu odnosa i kategorija u društvu.²

U tom najopštijem naučnom shvatanju, svojina je celokupan prirodno i društveno uslovljeni proces i odnos, koji sadrži ukupnost odnosa ljudi prema prirodi, naročito između njih samih, posredstvom kojih se proizvode i za ljudsku potrošnju raspodeljuju materijalna dobra. U vezi s tim poznata je Marksova misao, u Prilogu kritici političke ekonomije, gde ističe da je svaka proizvodnja prisvajanje prirode od strane individue u okviru nekog određenog oblika i njegovim posredstvom.

Ovakvo poimanje svojine u naučnoj literaturi je, uglavnom, njeno shvatanje u ekonomskom smislu, kao bitno ekonomskom procesu, bitno ekonomsko društvenom odnosu koji u sebi sadrži, pre svega, ekonomsku svrhu procesa proizvodnje - trošenje, korišćenje za ljudske potrebe predmeta iz prirode.

„U pravnom smislu, međutim, svojina je pojam za pravno izražavanje, fiksiranje, iskazivanje i zaštitu ekonomskog prisvajanja materijalnih dobara”.³ Zapravo radi se o ukupnosti pravnih normi (instituta i odredbi) kojima se regulišu razna prava u raspolaganju, tj. prisvajanju sredstava za proizvodnju i proizvoda u društvu. Pravne norme sadržane su, pre svega, u ustavno pravnim dokumentima, koje se pobliže razrađuju u zakonskim i podzakonskim propisima. Pri tom treba naglasiti da je teško povući čvrstu liniju između ekonomskog i pravnog vlasništva.

„Svojina je najšire i sadržinom najbogatije stvarno pravo: najpotpunije koje postoji na stvari povodom nje u jednom pravnom poretku. Propisi po pravilu ne određuju u celini njegovu sadržinu, već navode samo najmarkantnija ovlašćenja.”⁴

Tako se ni odredbama člana 3 Zakona o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima (gde se kaže: „Vlasnik ima pravo da svoju stvar drži, da se njome koristi i da njome raspolaze u granicama određenim zakonom”) nije iscrpljena sadržina svojine.

S obzirom da je to najšire stvarno pravo, imalac prava svojine može da stvar drži, da na njoj vrši faktičku vlast (jus possidendi), da je upotrebljava i da se njome služi (jus utendi), da je koristi, prisvaja njene plodove, priplode i proizvode (jus fruendi), da utiče na njenu supstanciju i dira u njenu suštinu: menja je, prepravi, uništi, izmeni joj namenu i sl. (jus disponendi, jus abutendi). Takođe, vlasnik stvari može da drugome prenese

² Ekonomska enciklopedija, str. 747, „Savremena administracija”, Beograd, 1954.

³ Ibidem

⁴ Pravna enciklopedija, str. 1651, „Savremena administracija”, Beograd, 1989.

ovlašćenja, celo ili deo prava, odnosno da se odrekne prava (jus disponendi).

Iako je najšire, svojina nije neograničeno pravo, pošto je u svakom pravnom poretku postojalo, kao što i danas postoji, ograničenje pojedinih svojinskih prava. Svojina kao institucija koja treba da se uklapa u šira društvena ograničenja i da modifikuje svoj sadržaj, koncepcijski je došla, u velikoj meri, do izražaja u zakonodavstvu većeg broja zemalja. Ograničavanja svojine i svojinskih prava, kao nezamenjive osnove ekonomski celishodne i društveno racionalne motivacije u decentralizovanoj privredi, umanjuje motivaciju i efikasnost celokupnog sistema. Teorija je uočila ispoljene trendove erozije svojinskih prava.

Inače, kad su u pitanju ekonomski značaj karakteristika i sadržaja stvarnih prava, funkcije svojine u ekonomskom procesu, ekonomska teorija i nauka u dosadašnjem periodu dala je značajan doprinos njihovom naučno-stručnom razjašnjenju.

U okviru stvarnih prava centralno mesto ima pravo svojine, koje neposredno opredeljuje motivaciju za brižljiv i odgovoran odnos prema resursima: za njihovo čuvanje, ekonomski celishodno alociranje, kao i njihovu maksimalnu ekspanziju. „Kao trajni oblik institucionalizacije prisvajanja, svojina je čvrsto utkana u ceo proces društvene reprodukcije i posebno u sve njegove četiri faze”.⁵

Svojinska prava ne nastaju sama od sebe, nego kroz dugoročan proces usklađivanja ekonomske osnove i odgovarajućih institucionalnih prilagođavanja tj. institucionalne nadgradnje.

Tehničko-tehnološke i druge promene u privredi koje omogućavaju nove investicione i proizvodne alternative, generišu nove konstalacije, pa samim tim i potrebu za uspostavljanjem novih svojinskih prava i razvijanjem postojećih, čime bi se regulisalo njihovo korišćenje i obezbedio efikasan ekonomski izbor.

Naime, „ako se privredni razvoj sveta posmatra u dugoj istorijskoj retrospektivi, (ne)moguće je zapaziti visok stepen korelacije između privrednog i sveukupnog društvenog razvoja s jedne, i razvoja svojine u smislu njene precizne identifikacije, individualizacije i juridičke formalizacije, s druge strane”.⁶

⁵ Prof dr Ljubomir Madžar: „Svojina i reforme”, I knjiga, str. 51, Ekonomski institut, Beograd, 1995.

⁶ Ibid. I knjiga, str. 4.

U izloženom smislu, svojina nije samo institucionalna osnova na kojoj se izgrađuju efikasni upravljački i alokativni mehanizmi, već ujedno i činilac sloboda i preduslov demokratizacije društvenih odnosa.

U toku istorijskog razvoja društva, svojina je, od početnih oblika (svojine u užem smislu, posebno u smislu rimskog prava, kao svojine fizičkih lica) poprimila raznovrsne organizacione oblike, pa i najsloženije konfiguracije svojinskih odnosa koje generišu savremeni organizacioni, tehnološki i ekonomski tokovi. Pored fizičkih lica u pravnom prometu su se pojavila i pravna lica. Pritom je bitno, smatra se, da ovako složene forme vlasničkih aranžmana, mogu da imaju, u krajnjoj liniji samo dve kategorije subjekata i to:

- fizička lica i
- precizno definisane državne institucije, uključujući i državu.

Relevantna svojstva svojine mogu se, po jednoj univerzalnoj šemi, važećoj za sve svojinske oblike, svrstati u sledeće tri kategorije:

- subjekti svojine,
- objekti ili predmeti svojine,
- sadržaj svojinskih prava i ovlašćenja

U težnji da obuhvati i precizno razvrsta sve svojinske oblike i forme, po određenim kriterijumima, među kojima su i tri standardna obeležja svojinskih prava, Balcerowicz⁷ je predložio jednu dobro prilagođenu šemu klasifikacije. Ova šema, znači, sadrži alternativne oblike vlasništva i skup kriterijuma po kojima se svi navedeni oblici međusobno razlikuju.

Oblici svojine, prema Balcervowiczevoj klasifikaciji, rangirani su na sledeći način:

- kolektivno vlasništvo na nivou cele zemlje,
- kolektivno vlasništvo na nižim nivoima,
- zadružna svojina,
- deoničarsko vlasništvo,
- privatna svojina sa najamnom radnom snagom,
- privatna svojina bez najamne radne snage.

U navedenoj šemi nije sadržana društvena svojina, kao naš eksperiment da se, u formi nesvojine, društvena svojina ugradi u jugoslovenski ekonomski sistem.

Skala tipova vlasništva, uz izvesne ograde, podudara se stepenom njihove tržišne efikasnosti.

U sadržaju svojinskih prava kod pojedinih svojinskih oblika različit je obim i karakter upravljačkih prerogativa. Oblici šireg kolektivnog vlas-

⁷ Ibid. I knjiga, str. 92.

ništva, zanemarujući tržišne zakonitosti, zasnivaju se na administrativnom, prinudnom i na državu oslonjenom upravljanju privredom.

Zajedničko za sve oblike kolektivnog vlasništva da je subjekt grupa, tj. da svojina nije individualizovana.

Kolektivno vlasništvo na nivou cele zemlje i kolektivno vlasništvo na nižim nivoima (iz prethodno izložene šeme) su, u stvari, oblici državne svojine, kod kojeg se kao subjekt prava javlja država. Osnovni vidovi državne svojine su državno kapitalistička i državno-socijalistička svojina. Državno kapitalistička svojina predstavlja fazu u razvoju kapitalizma, naročito posle velikih ekonomskih kriza i poremećaja u reprodukciji, kada država preuzima ulogu regulatora privrednih tokova. Sa širenjem intervencija države u privredi dolazi do ograničenja privatne svojine, i to kako u pogledu prava korišćenja, tako i u pogledu raspolaganja, u cilju očuvanja poretka i kapitalističkog načina proizvodnje.

Državno-socijalistička svojina postojala je u bivšem SSSR, Kini i drugim socijalističkim zemljama, a postojala je i u bivšoj Jugoslaviji do 1950. godine. Osnovna karakteristika ovog tipa svojine je da se država formalno-pravno javlja kao titular prava svojine i kao predstavnik društva u čije ime upravlja opštenarodnom imovinom.

U privredama u kojima je preovlađujući privatno-svojinski sektor i u kojima kolektivni (državni) sektor raspolaže sa relativno manjim delom ekonomskog potencijala, njegovo funkcionisanje se bitno razlikuje u odnosu na slučajeve u kojima državna svojina ima pretežno učešće u strukturi vlasništva. „Tamo gde je u državnom vlasništvu tek manji deo privrednog potencijala, taj sektor uživa ogromne prednosti pouzdanih informacija u vezi sa vrednovanjem resursa, koje proističu iz tržišnog privatno-svojinski organizovanog većinskog dela privrede. Tamo gde kolektivni oblici svojine uživaju monopol, taj dragoceni informacioni mehanizam nije na raspolaganju i privreda je prinuđena da svoje alokativne odluke donosi uz daleko manje kvalitetnog znanja.”⁸

Zadružna svojina je specifičan oblik svojine i karakterističan sklop prava i ovlašćenja izgrađenih na kolektivnoj svojini, institucionalizovanoj na znatno nižem nivou od opštedruštvenog. U zadrugama je svaki član, tj. zadrugar svulasnik osnivačkog kapitala, individualni udeli mogu da se razlikuju, ali to nije od značaja za način odlučivanja i upravljanja, pošto važi princip jedan čovek - jedan glas. Vlasničkim udelima ne može se trgovati, jer je promet ograničen isključivo na povlačenje uloga u slučajevima istupanja iz zadruge ili nasleđivanja. Stoga postoji značajna razlika

⁸ Ibid. II knjiga, str. 9.

između zadružnog i akcionarskog vlasništva, tj. zadruga i akcionarskih društava, koja se ogleda, pre svega, u načinu osnivanja i upravljanja.

U odnosu na šire oblike kolektivnog (državnog) vlasništva i kod zadružnog oblika svojine prisutno je odsustvo prave motivacije, ali u manjem obimu, samom činjenicom što su i zadruge po obimu manje. Ipak je nedovoljna motivacija osnovna determinanta njihove, inferiorne efikasnosti, što je razlog vegetiranja zadruga duž margina privrednog života.

Razvoj proizvodnih snaga uslovio je akumulaciju i koncentraciju kapitala i njegovo „podruštvljavanje” u formi akcionarskog društva, s obzirom da vlasnik kapitala nije više u mogućnosti da sam organizuje proces proizvodnje, pa funkciju upravljanja prenosi na posebne stručne i poslovodne organe. Tako dolazi do pojave deoničarskog (akcionarskog) vlasništva, gde privatna svojina trpi određene promene. Vlasnik stvari stiče različite obaveze, koje se odnose, kako na korišćenje, tako i na raspolaganje objektom svojine. Raspolaganje pojedinim stvarima vezano je za određenu formu ili odobrenje nadležnih organa.

Pod deoničarskom svojinom obuhvaćene su sve varijante kolektivne svojine kod kojih su vlasnički udeli u pravnom smislu precizno definisani, i to tako da je vrednost, a ne faktički identifikovano sredstvo, kategorija prema kojoj su vlasnička učešća opredeljena. U ovu kategoriju vlasništva uključena su i društva kapitala sa ograničenom, i drugim vidovima, odgovornosti, kao i varijante partnerskog vlasništva kod kojih je svojina pojedinca, u tom partnerskom aranžmanu, definisana u fizičkom smislu i nad tačno određenim i konkretnim objektima. Deoničarska, odnosno akcionarska, svojina ima, donekle, dvostruki smisao. Ona je po nekim autorima strogo individualizovana u smislu nedvosmislenog i preciznog definisanja vlasničkih delova, a istovremeno je kolektivna u smislu objedinjavanja pojedinačnih svojinskih doprinosa, što čini osnovu formiranja jedinstvene privredne organizacije. Zbog svojih drugih osobenosti, naročito transferabilnosti, tj. mogućnosti slobodnog prometa vlasničkog učešća, akcionarski oblik svojine se označava kao superiorni tip vlasništva.

Privatna svojina je oblik svojine nad sredstvima za proizvodnju kod kojeg je titular prava svojine fizičko ili pravno lice. Ovde se razlikuju dva vida privatne svojine, nastali u toku razvoja proizvodnih snaga društva: individualna (radna) svojina, kao prvobitno oblik, i kapitalistička privatna svojina. Kod prvog oblika svojine sopstvenik sam upotrebljava objekte svojine, bez upošljavanja tuđe radne snage, čime je u suštini izvršeno spajanje svojine i rada. Kod drugog oblika svojine, koja svoj puni razvoj dostiže pretvaranjem objekta svojine u kapital, postoji mogućnost iznajmljivanja tuđe radne snage ili ustupanje sredstava drugima uz naknadu.

Sa stanovišta karakterističnih svojstava izloženih alternativnih tipova svojine s obzirom na njihov stepen kompatibilnosti sa tržištem, već je istaknuto da motivaciona komponenta svojine opada uporedo sa rastućim stepenom kolektivizacije vlasništva. Za efikasno funkcionisanje tržišnog mehanizma i decentralizovano upravljanje, neophodnu motivaciju obezbeđuju forme vlasništva koje su u najvećoj meri individualizovane. Uz individualizovana svojinska prava i odgovarajući pravni promet, moguće je spontano delovanje tržišnih snaga koje usmeravaju resurse prema onim alternativama na kojima je moguće ostvariti najveću efikasnost i vrednost.

Stoga precizno identifikovana, personifikovana privatna svojina, kao determinanta motivacija za pokretanje i usmeravanje ekonomskih procesa stoji u čvrstoj vezi sa razvijenim tržištem.

Svojina ima veliki značaj i u najširim društvenim razmerama. U dosadašnjem razvoju društva, kao osnovna, univerzalna i opredeljujuća načela organizovanja ljudskih zajednica, ujedno i kao opredeljujući institucionalni osnovi na kojima se zasnivaju upravljački mehanizmi u privredi, su vlast i vlasništvo. Vlast počiva na sili i prinudi, a vlasništvo na stvarnim pravima u korišćenju pojedinih delova proizvodnog potencijala društva.

Razvoj slobodnog i naprednog društva treba da teži uklanjanju preterane društvene moći. „Uspostavljanje tržišta i celishodno institucionalizovanje njegovih osnovnih funkcija, što prvenstveno podrazumeva njegovo oslanjanje na precizno identifikovanu svojinu, jedini je poznati način za izvlačenje čitave jedne gromade upravljačkih prerogativa ispod okrilja vlasti.”⁹

Svojina je, prema tome, prirodni izvor i nosilac upravljačkih prava i ovlašćenja, koja vodi dekoncentraciji moći i širenju prostora za razvoj ekonomskih i drugih sloboda.

2. Postojeće stanje vlasničkih odnosa u privredi naše zemlje

Sadašnje stanje odnosa u vlasničkoj strukturi privrede Srbije i SR Jugoslavije rezultat je (i posledica) promena u tehno-ekonomskom razvoju, kao i promena u razvoju društveno-političkih odnosa u našem društvu.

Pre nego što krenemo u razmatranje postojeće vlasničke strukture u privredi, potrebno je, stoga, da se osvrnemo na te bitne promene, od uticaja na svojinske odnose, u posleratnom periodu razvoja naše zemlje (od 1945. do danas).

⁹ Ibid. I knjiga, str. 56.

Pri tom imamo u vidu da se svojina stiće po osnovu zakona, pravnog posla i po osnovu nasleđa.

Veoma značajno je istaći da uspešan privredni razvoj, postizanje zadovoljavajuće, pa i optimalne vlasničke strukture privrede, imaju za osnovu pretpostavku: obezbeđenje mira i političke stabilnosti u zemlji (i neposrednom spoljnom okruženju), jer samo u takvim uslovima moguće je normalno funkcionisanje nacionalne ekonomije. A dobro je poznato šta se dešavalo u proteklom periodu i kakva je trenutno ekonomska, politička i bezbednosna situacija u Saveznoj Republici Jugoslaviji.

Odmah posle završenog Drugog svetskog rata i završene Narodno-oslobodilačke borbe na ovom prostoru, novostvorena država je svojim merama, putem tzv. revolucionarnog zakonodavstva, izvršila krupne promene u vlasništvu nad sredstvima za proizvodnju i drugim sredstvima u svojini dotadašnjih vlasnika. U okviru tih mera, kojima je država neposredno i direktno, izvršila svojinske promene, kao najznačajnije su: nacionalizacija, konfiskacija, sekvestar, eksproprijacija, agrarna reforma i dr. (U opravdanost preduzetih mera i socijalističke revolucije ne ulazimo na ovom mestu).

Tako je prvom nacionalizacijom, sprovedenom 1946. godine, država oduzela velika preduzeća saveznog značaja, a drugom nacionalizacijom 1948. godine „preuzela” mala preduzeća lokalnog značaja. Uz to, dvema agrarnim reformama (1945-46 i 1953-54), kao i Zakonom o stambenom fondu, i drugim državnim aktima, prevedena je obimna imovina ranijih vlasnika u državnu svojinu. Na taj način je, može se reći, u periodu od 1945. do 1960. završena i zaokružena jedna značajna faza u procesu promena vlasničkih odnosa.

U istom periodu, istina, državna svojina u privredi prevedena je u drugu formu kolektivnog vlasništva, u tzv. društvenu svojinu, što je učinjeno Osnovnim zakonom o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva, donetim 1950. godine. Ovim je, kao što je napred istaknuto, izvršen pokušaj da se, u formi nesvojine, u jugoslovenskom privrednom sistemu institucionalizuje tzv. društvena svojina. Zato je društvena svojina, kao ničija i svačija, ocenjena kao neefikasnim oblikom svojine, danas predmet velikih stručno-naučnih i društveno-političkih rasprava i razmatranja u sklopu celovitog procesa tranzicije privrede i društva.

U toku čitavog dosadašnjeg perioda društveno ekonomskog razvoja (u trajanju od oko pedeset godina) postepeno je sazrevalo shvatanje o značaju vlasništva i njegove ogromne uloge, kao krajnje determinante organizacije privrede, a dobrim delom i u ostalim oblastima društvenog života. Zbog toga su, u međuvremenu, do sada, činjeni pokušaji i vršene

delimične, površne reformske promene. (o započetoj ekonomskoj reformi u 1988. godini biće kasnije više reči).

Krupna promena u vlasništvu nad fondom društvenih stanova omogućena je Zakonom o stambenim odnosima Republike Srbije, donetim 1990. godine, kojim je omogućen otkup društvenih stanova, i samim tim njihovo prevođenje u privatnu svojinu. Poznate su mnoge slabosti i promašaji u primeni ovog zakona (posebno kad je u pitanju njegova društvena socijalna pravednost i procena vrednosti stana).

Što se tiče društvenog kapitala njegova transformacija u druge oblike svojine omogućena je i započeta Zakonom o prometu i raspolaganju društvenim kapitalom, SFRJ, donetim 1989, da bi kasnijim propisima (Zakonom o osnovnama promene vlasništva društvenog kapitala, SR Jugoslavije, od 1996, Zakonom o pretvaranju društvene svojine na poljoprivrednom zemljištu u druge oblike svojine, Republike Srbije, od 1992, Zakonom o svojinskoj transformaciji, Republike Srbije, donetim 1997.) ovaj proces bio nastavljen (o čemu detaljnije u narednim razmatranjima).

Inače, u razmatranom periodu, pored neposrednog uticaja državnih mera na promene vlasničkih odnosa, država je i na posredan način doprinosila izmenama vlasničke strukture, kako u čitavoj privredi, tako posebno u privredi pojedinih regiona. Naime, u čitavom proteklom posleratnom periodu do sada (naročito u periodu industrijalizacije zemlje, intenzivnog podsticanja ravnomernijeg razvoja pojedinih republika u sastavu SFRJ itd.) svojom ukupnom ekonomskom politikom (svojim arbitrarnim odlukama na području cena, investicija, monetarne politike, politike regionalnog razvoja i dr. merama) država je uticala na preraspodelu između grana privrede, regiona i investicionih grupa. U tom kontekstu treba sagledati posledice takve politike, naročito na ekonomski položaj regiona u kojima je poljoprivreda dominirajuća privredna oblast, kao i na ekonomski položaj same poljoprivrede (poljoprivrednih proizvođača). Drugim rečima, razne mere ekonomske politike u dosadašnjem periodu imale su odraza na veličinu stvorene vrednosti imovine u pojedinim oblicima svojine. (Razumljivo je, stoga, na primer zašto je većina zemljoradnika osiromašena).

S obzirom na takve okolnosti u procesu stvaranja društvenog bogatstva, veoma je otežano (pa skoro i nemoguće) utvrditi i kvantificirati doprinos pojedinaca i pojedinih slojeva stanovništva u njegovom stvaranju. U tom smislu je i mukotrpan zadatak u pogledu ostvarivanja principa pravednosti prilikom uređivanja zakonskih rešenja povodom privatizacije društvenog i državnog kapitala.

Na sve izneto treba dodati i ratna razaranja materijalnih dobara poslednjih godina, promene države (državne teritorije sa drugačijim raspoloživim prirodnim bogatstvima), i kao posledicu ratnih sukoba - ak-

tuelne probleme u razrešavanju imovinsko-finansijskih odnosa između bivših republika (deobni bilans), i konačno teške probleme na međunarodnom planu u regulisanju spoljnih dugova zemlje.

Nakon svih navedenih zbivanja i drugih negativnih uticaja u prošlom periodu, sadašnje stanje privrede je takvo da je karakteriše i nepovoljna vlasnička struktura. Stanje i odnose u strukturi vlasništva mogu na posredan, a delimično neposredan način da ilustruju naredni podaci i određene činjenice.

Kad je u pitanju zastupljenost pojedinih svojinskih oblika u pojedinim delatnostima, stanje je sledeće.

Državna svojina zastupljena je u javnim preduzećima (u oblasti industrije i rudarstva, poljoprivredi, vodoprivredi, stambeno-komunalnoj delatnosti i dr.), kao i u ustanovama u društvenim i drugim delatnostima (obrazovanju, zdravstvu, kulturi, socijalnoj zaštiti itd.). Prema Zakonu o sredstvima u svojini Republike Srbije (od 1995.) u državnoj svojini se nalaze i prirodna dobra (zemljište, šume, vode, vodotoci, rudna bogatstva i sl.) i dobra u opštoj upotrebi (putevi, parkovi, ulice, trgovi i dr.).

Imovina, odnosno kapital u društvenoj svojini nalazi se u društvenim preduzećima u skoro svim privrednim delatnostima. Iz pomenutih i drugih razloga, društvena svojina mora biti transformisana u druge oblike svojine (pre svega u oblik privatne svojine akcionarskog tipa uz učešće domaćih i stranih lica).

Zadružna svojina je zastupljena u zadrugama, naročito u poljoprivredi i zanatstvu, a zatim i u oblasti drugih delatnosti.

Akcionarska društva (akcionarski tip svojine) organizovana su pretežno u industriji, trgovini, finansijskoj delatnosti, građevinarstvu, poljoprivredi, kao i u nekim drugim delatnostima.

Privatna svojina je prisutna u skoro svim privrednim i neprivrednim delatnostima. U oblasti privrede ona je zastupljena u poljoprivredi, zanatstvu, ugostiteljstvu, trgovini, građevinarstvu, saobraćaju, industriji i drugim delatnostima.

Detaljne podatke o prethodno opisno izloženoj strukturi sadržani su u tabeli u prilogu u kojoj su jedinice razvrstavanja (preduzeća, ustanove i druga pravna lica u Srbiji) razvstana prema obliku svojine, poreklu kapitala i oblasti delatnosti sa stanjem 31-12.2000. godine.

Tako je od ukupnog broja preduzeća, ustanova i drugih pravnih lica u Srbiji (241.647) na dan 31-12.2000. godine, u društvenoj svojini 8.094, u privatnoj 188.890, u zadružnoj 5.554, mešovitoj 4.615, državnoj 2.068, bez oznake 32.426.

Prema poreklu kapitala, od pomenutog ukupnog broja jedinica, svega je 1.275 jedinica sa stranim kapitalom (u trgovini, finansijskoj sferi, industriji, a manje i u nekim drugim delatnostima).

Imajući u vidu izneto ne bi se mogla prihvatiti primedba da je „srpska privreda, u odnosu na druge zemlje u tranziciji, najmanje privatizovana”. Ovom u prilog ide i činjenica da je i akcionarska svojina, prema ranije iznetom kriterijumu, takođe oblik privatne svojine. Uz ovo treba istaći da, prema mnogim procenama, praktično malo ostaje društvenog i državnog kapitala kojeg treba privatizovati (nakon saldiranja potraživanja i obaveza u bilansima preduzeća i banaka).

Može se pouzdano reći da je u vlasničkoj strukturi privrede ispoljena tendencija širenja privatnog sektora, tj. privatne svojine i privatne inicijative i preduzetništva.

Na efikasnost privatnog oblika vlasništva mogu, u izvesnoj meri, da ukažu sledeći podaci i pokazatelji za 1999. godinu.

Oblik svojine	Broj preduzeća	Broj radnika (000)	Stalna imovina	
			mil. din.	%
Društvena	4.780	747	331-317	51,00
Mešovita	3.267	491	220.766	33,99
Pivatna	57.705	230	43.123	6,64
Državna,	205	38	45.573	7,02
Zadružna	2.181	29	8.356	1,29
Bez oznake	16	1	422	0,06
Ukupna privreda SRJ	68.154	1.536	649.558	100,00

Izvor: „Statistički godišnjak Jugoslavije 2000”, str. 50, Savezni zavod za statistiku, Beograd

Navedene podatke treba povezati sa narednim podacima o strukturi društvenog proizvoda prema oblicima svojine (premda su isti bez Kosova):

Oblik svojine	Društveni proizvod (000 din)	Struktura (%)
Društvena	45.912.979	28,09
Mešovita	42.882.230	26,23
Privatna	69.361.482	42,43
Državna	3.070.739	1,88
Zadružna	2.239.245	1,37
Ukupno	163.466.675	100,00

Izvor: „Društveni proizvod i narodni dohodak u 1999. godini u tekućim cenama”, Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 247, Beograd, 2000.

Prema tome može se konstatovati (iako uz izvesnu rezervu zbog nepotpuno uporedivih podataka iz prethodna dva pregleda) da je privatna svojina, s obzirom na relativno mnogo manje učešće u strukturi vlasništva nad stalnom imovinom, a istovremeno relativno najvećeg učešća u stvaranju društvenog proizvoda, znatno efikasniji oblik vlasništva, zbog čega dalji proces reformi treba usmeriti u pravcu njene ekspanzije.

3. Reforma vlasničkih odnosa - bitan preduslov izgradnje racionalnog privrednog sistema za efikasno usmeravanje privrednog razvoja

Imajući u vidu značaj svojine kao suštinske komponente institucionalne strukture za tržišno decentralizovanu privredu, za racionalnu alokaciju resursa i efikasno privređivanje, za obezbeđenje makroekonomskog alokativnog optimuma, tj za obezbeđenje ekonomske ravnoteže, kao i njen širi društveni značaj, reforma privrednog sistema treba da se temelji na svojinskoj osnovi. Izgradnja sistema na načelima i kriterijumima ekonomske efikasnosti i racionalnog usmeravanja ekonomskog potencijala stoga, u svojoj osnovi, treba da ima, što je moguće bolje, uređene vlasničke odnose. Usled složene društveno-političke i ekonomske situacije u zemlji, uređivanje ovih odnosa na optimalan način biće, zato, dugoročan cilj i zadatak. „Institucionalno uređivanje svojinskih prava je složen i nikad do kraja doveden posao. On je s druge strane presudno važan, jer dubinski i predvidivo utiče na funkcionisanje tržišne privrede”.¹⁰

¹⁰ Prof dr Ljubomir Madžar: „Svojina i reforme”, I knjiga, str. 182, Ekonomski institut, Beograd, 1995.

Sve ranije reforme bile su površne i delimične intervencije kad je u pitanju ova fundamentalna institucionalna osnova. Suštinska i radikalna reforma pokrenuta je tek 1988. godine, koja se zasnivala na postulatu ravnopravnog tretmana svih oblika svojine, čime se stvarala mogućnost za takvo svojinsko prestrukturiranje koje bi bar u perspektivi dovelo do normalne konfiguracije svojinskih prava u privredi, institucionalizovanih privredno-pravnim sistemom.

Program ekonomske reforme iz 1988. godine, donet nešto pre nasilnog razbijanja SFRJ, nije, zbog toga, mogao biti sproveden, ali je njegova sadržina, zbog naučno-stručne zasnovanosti, od značaja za reformske i tranzicione procese koji se odvijaju u novonastalim državama, pa samim tim i za reformske procese u SR Jugoslaviji.

Sprovođenje reforme u privredi SR Jugoslavije i stvaranje preduslova za funkcionisanje tržišne privrede zahtevalo je kao neophodno da se institucionalno omogući uspostavljanje svojinskog pluralizma i ravnopravnosti svih svojinskih oblika i jasno reguliše transformacija društvene svojine (kao, tada, dominantnog oblika) u druge oblike svojine, te da se uspostave institucionalni i drugi mehanizmi preko kojih će se ispoljavati suštinska konkurentnost ustanovljenih svojinskih oblika.

U okviru ekonomskih i svojinskih reformi u nas dolazi do formiranja tržišta kapitala, kao bitnog segmenta tržišne ekonomije. Uvođenje tržišta kapitala u osnove novog ekonomskog sistema, zasnovanog na razvoju tržišnih mehanizama i široke lepeze finansijskih instrumenata u pravcu jačeg delovanja integralnog tržišta, označava eksplicitno priznavanje koncepta kapitala. Smisao uvođenja tržišta kapitala u jugoslovensku privredu objašnjava se time što se teži bitnom povećanju efikasnosti poslovanja preduzeća. Savremena strategija dubljih ekonomskih reformi u zemljama u tranziciji naglašavaju neophodnost uvođenja pravih tržišnih mehanizama, što pretpostavlja uvođenje mešovite privrede sa preciznom operacionizacijom koncepta svojine, stvaranja prave konkurencije na tržištu, formiranja tržišta kapitala na kojem će se vršiti permanentno vrednovanje preduzeća, pa i samog menadžmenta u njima. „Studije o restrukturiranju preduzeća u tranziciji pokazuju da se privatizovana preduzeća brže restrukturiraju nego neprivatizaciona”¹¹

U procesu vlasničkog prestrukturiranja naše privrede u narednom periodu realno, treba računati na koezistenciju nekoliko osnovnih svojinskih

¹¹ Janez Prašnikar i Polona Domadenik: „Restructuring slovenian firms in imperfectly developed markets”, str. 1, uvodni referat na naučno-stručnom savetovanju ekonomista Jugoslavije (naveden u spisku literature).

oblika, karakterističkih i za vlasničku strukturu privreda razvijenih zemalja, kao što su: privatna, državna, akcionarska i zadružna svojina. Tzv. društvena svojina (nepoznata u svetu) biće trajno eliminisana iz vlasničke strukture naše privrede.

U dosadašnjem toku „reformne“ vlasničkih odnosa (u protekloj deceniji) bilo je mnogo slabosti, nedoslednosti, pa i negativnih tendencija, koje su dovele do poremećene vlasničke strukture privrede.

Promena političkih odnosa krajem 2000. godine stvara neophodne političke uslove da se izvrše ozbiljnije i društveno-ekonomski celishodnije promene vlasničkih odnosa u našoj privredi i drugim sferama društvene aktivnosti.

Smatramo da je, zbog ogromnog značaja svojine, istaknute u razmatranju ekonomsko-teorijskih stavova o najbitnijim pitanjima svojinskih odnosa, potrebno sačiniti celovit program promena vlasničkih odnosa u nas i doneti ga uz odgovarajući društveno-politički konsenzus. Programom bi se utvrdila strategija svojinske reforme, pravci neophodnih promena vlasničke strukture, uslovi i redosled u sprovođenju pojedinih mera sadržanih u njemu.

Pored ostalog, program bi trebao da sadrži ocenu mogućnosti za eventualnu restituciju (reprivatizaciju), delimičnu reviziju dosada (u poslednjoj deceniji) izvršene privatizacije društvenog kapitala u privredi, delimičnu reviziju transformacije vlasništva nad formom društvenih stanova (otkupa društvenih stanova) i mere u odnosu na nezakonito i nesavesno stečeno materijalno bogatstvo većeg broja lica u proteklom periodu.

Ekonomski ciljevi reforme vlasničkih odnosa treba da se baziraju na jasnom pozicioniranju pojedinih oblika svojine, u tome posebno privatne i državne i odlučnom eliminisanju društvene svojine.

Kad je u pitanju državna svojina njen obim je nophodno postepeno smanjivati i svesti na meru koja će biti usklađena sa stepenom deregulacije privrednog života i ekonomskim funkcijama države. „Sužavanje obima javnog sektora, novi koncept regulacije i slobodna konkurencija na potpuno nov način pozicionira položaj pojedinaca, preduzeća i države. Ekonomska decentralizacija podrazumeva novi konsenzus države i opština u procesu vlasničkih reformi, pri čemu sledi razgraničenje imovine i preduzeća u nadležnosti opština i Republike”.¹²

¹² Prof dr Miodrag Zec: „Koncepti privatizacije u Srbiji”, str. 7 uvodni referat na naučno - stručnom savetovanju ekonomista Jugoslavije (navedeno u spisku literature).

Transformacija javnih preduzeća je složen i drug proces. Ona obuhvata: sanaciju, reorganizaciju i privatizaciju. Prema iskustvima zemalja bivšeg SEV-a, privatizacija javnih preduzeća traje 3-5 godina. Kada su u pitanju veliki infrastrukturni sistemi sa statusom javnih preduzeća, kao što je NIS, bitna je njegova optimalna vlasnička struktura, odnosno procenat učešća države u ukupnom kapitalu. „U delatnostima koje su kapitalno intenzivne i gde se radi o eksploataciji neobnovljivih resursa i o velikim infrastrukturnim sistemima (magistralni naftovodi, gasovodi) udeo države u vlasničkoj strukturi trebalo bi da bude između 70 i 80%, u energetskim rafinerijama oko 50%. Kad su u pitanju uslužne kompanije (informatika, inženjering, marketing, banke, osiguranje) za složene sisteme opravdano je da se održi kontrolni paket (51%), zbog mogućnosti direktnog uticanja na obavljanje pojedinih funkcija sistema.”¹³

Inače, preduzeća i ustanove od strateški važnog nacionalnog i državnog interesa treba da ostanu, isključivo, u državnoj svojini.

Isto tako, prirodna dobra i dobra u opštoj upotrebi zbog svog posebnog značaja u strategiji društveno-ekonomskog razvoja zemlje, treba da budu u državnoj svojini. Ovde je potrebno istaći potrebu za brižljivim i odgovornim odnosom prema ovim resursima (radi njihovog čuvanja, održavanja i zaštite od destruktivnog ponašanja pojedinaca i grupa). Niko nebi smeo i nema pravo da uništava prirodna dobra i dobra u opštoj upotrebi. Država treba da preduzima potrebne organizacione mere, kako bi se postojeća materijalna osnova društva zaštitila, kao i unapređivala u interesu budućih generacija stanovništva.

Pre uređivanja imovinskih odnosa u zadružnom sektoru privrede neophodno je državno opredeljenje da se imovina koju su zadrugе stekle svojim radom i poslovanjem njima i vrati, što treba da se učini pre početka procesa privatizacije nad društvenom svojinom u poljoprivredi i zanatstvu, Zadružna imovina treba da se izdvoji iz kombinata, kako bi se, nakon toga, mogla privatizovati, jer bi se, u suprotnom učinila nova nepravda.

Prema nekim domaćim ekspertima za zadrugarstvo, zadružna svojina ima mnoge prednosti kao specifično organizovani i preduzetnički oblik privatne imovine, i u svetu se smatra vlasničkim oblikom bez premca u pogledu efikasnosti i socijalne pravde. Zadružni sektor se smatra dinamičkim sektorom u okviru evropske tržišne ekonomije, posebno u pogledu zapošljavanja. Zadrugе u sebi, pored ekonomske, sadrže i socijalnu komponentu koja danas predstavlja jednu od osnova modeliranja razvoja

¹³ Đorđe Đurić, predsednik ekspertske organizacije „Vojvodina” - OVEX: „Transformacija javnog sektora”, „Dnevnik”, 18.02.2001.

nacionalnih privreda. Zadruga u sektoru usluga imaju, može se reći, zapošljavanje kao primarni, a profit kao sekundarni cilj delovanja ovih zadruga. „Postoji potreba posebnog lobiranja u odnosu na određivanje mesta i položaja zadružnog sektora u privredama evropskih zemalja, posebno kod zemalja u tranziciji. Ovo tim pre što zadružni sektor i njegove asocijacije predstavljaju realnu snagu u odbrani vlasnika sitnog kapitala, rešavanja pitanja zapošljavanja i socijalnog položaja stanovništva i rešavanja drugih pitanja od državnog značaja, pandan logici profita nacionalnih i multinacionalnih kompanija i korporacija”.¹⁴

Što se tiče privatizacije društvenog i dela državnog kapitala, odnosno društvenih i javnih preduzeća, ovaj proces treba da se odvija u pravcu stvaranja akcionarskog oblika vlasništva i organizovanja akcionarskih društava. Kao što je istaknuto, slobodan promet vlasničkog učešća, odnosno akcija preduzeća, putem finansijskog tržišta (tržišta kapitala) stalno bi vodio poboljšanju vlasničke strukture preduzeća, a ujedno i promenama ukupne vlasničke strukture privrede. Zbog toga mnogi preferiraju ovaj oblik svojine. Akcionarstvo je, inače, postalo svetski proces i veoma značajan činilac u razvoju svetske privrede.

Zbog unutrašnje i spoljne zaduženosti, potreba za obrtnim i investicionim kapitalom, i drugih razloga, u daljem postupku privatizacije društvenog kapitala, raspodela besplatnih akcija treba da se ograniči. Po nama, dolazi u obzir, uglavnom, prodaja akcija zainteresovanim domaćim i stranim investitorima. Određen procenat akcija treba preneti fondu tržišta rada i penzionom fondu, radi potrebnog ekonomskog jačanja ovih fondova. Inače, proces privatizacije ovih preduzeća treba, što je moguće više ubrzati, da bi se stalo na put vaninstitucionalnoj (divljoj) privatizaciji. Prema našem mišljenju efikasnost društvene svojine je popuštala i slabila upravo zbog toga, jer je, u situaciji u kojoj nije postojala pravna država i vladavina prava, kroz spregu privatnog biznisa i društvenog sektora, vršeno, na raznorazne načine, preliivanje društvenog kapitala u ruke privatnika.

U odnosu na učešće stranog kapitala u našoj privredi prisutna su, još uvek, kontraverzna mišljenja, pre svega, sa stanovišta očuvanja ekonomskog suvereniteta zemlje. U principu, stranim investitorima treba obezbediti jednake uslove, s tim da u realizaciji pojedinih projekata i programa, treba strogo voditi računa o mogućim posledicama takvih aranžmana na ekonomsko-političku i bezbednosnu situaciju zemlje.

¹⁴ Informacija o seminaru ICA Europe: „Zadruga u novoj Evropi” održanog 1. i 2. februara 2001. godine u Briselu, Zadružni savez Vojvodine, Novi Sad, 20.02.2001. godine.

Promenama vlasničke strukture privrede, pogotovo radikalnijim, postavlja se pitanje koordinacije ukupnih ekonomskih aktivnosti u zemlji. Ekonomska nauka je i na ovo pitanje dala zadovoljavajući odgovor. Za skladno funkcionisanje nacionalne ekonomije, obezbeđenje integriteta privrede kao celine i potrebnih makroekonomskih performansi (makro-ekonomske ravnoteže), neophodna je prilagođena ekonomska politika (transparentna, jasna, stabilna i konzistentna ekonomska politika) koja će, zavisno od uređenosti svojinskih odnosa u ekonomsko-pravnom sistemu, maksimalno respektovati tržište zakonitosti, tj. delovanje integralnog tržišnog mehanizma na razvoj privrede.

Kada svojinska prava i ekonomske funkcije svojine budu došli do punog izražaja, odnosno kada privredni sistem bude dosledno reformisan na svojinskom osnovu, tada će, uz ostale pretpostavke, biti moguć skladan (pa i harmoničan) razvoj privrede naše zemlje.

Prilog - statistička tabela

Jedinice razvrstavanja prema obliku svojine, poreklu kapitala, delatnosti - stanje 31. 12. 2000.

PRIVREDNA IZGRADNJA

GODINA XLV

	Ukupno	Oblik svojine						Poreklo kapitala			
		Društvena	Privatna	Zadružna	Mešovita	Državna	Bez oznake	Domaći	Strani	Mešoviti	Bez oznake
UKUPNO	241.647	8.094	188.890	5554	4.615	2.068	32426	204815	1275	3131	32426
Industrija i rudarstvo	26559	1481	23749	68	1242	8	11	25671	189	688	11
Poljoprivreda i ribarstvo	7230	511	4376	2045	227	71	-	7173	12	45	-
Šumarstvo	548	41	496	6	5	-	-	544	-	4	-
Vodoprivreda	69	40	12	-	13	4	-	69	-	-	-
Građevinarstvo	7042	537	5671	527	280	21	6	6911	24	101	6
Saobraćaj i veze	5034	224	4558	69	176	5	2	4869	37	126	2
Trgovina	116889	1304	114023	370	1198	1	3	114822	707	1367	3
Ugostiteljstvo i turizam	4127	322	3610	9	167	14	5	3990	48	84	5
Zanatstvo i lič.usl.	6606	233	5554	672	142	1	5	6453	41	108	5
Stambeno-kom.del.	644	291	134	16	39	163	-	639	1	3	-
Finansijske i dr. usl.	25819	834	22213	1691	877	54	150	24943	203	523	150
Obrazovanje i kultura	19856	1782	3486	61	186	1281	13060	6718	8	70	13060
Zdravstvena i soc. zaš.	1804	442	963	3	28	331	37	1751	5	11	37
Društ.v.pol.zaj. i organ.	19410	52	45	17	35	114	19147	262	-	1	19147

Izvor: „Registar preduzeća, ustanova i drugih pravnih lica u Republici Srbiji - stanje 31. 12. 2000. Saopštenje Republičkog zavoda za statistiku Srbije, Beograd, br. 7 od 9. 01. 2001. god.

LITERATURA:

1. De l' économie planifiée a l' économie de marché, Banque mondiale, Washington, 1996,
2. Janez Prašnikar, Polona Domadenik: „Restructuring slovenian firms in imperfectly developed markets”, Zbornik radova sa naučno-stručnog savetovanja ekonomista Jugoslavije, NDEJ, Beograd, mart 2001.
3. Prof dr Ljubomir Madžar: „Svojina i reforme”, Ekonomski institut i Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1995.
4. Deoničarski kapital u Jugoslaviji, Ekonomski institut, Beograd, 1990.
5. Milan Vujović: „Akcionarstvo u jugoslovenskoj privredi”, feljton, „Politika”, od 22.08.1999. do 1.09.1999.
6. Zbornik radova: „Tržište, kapital, svojina”, Beogradska banka d.d., Beograd, 1991.
7. Ekonomska reforma i njeni zakoni, Savezno izvršno veće, Sekretarijat za informacije, Beograd, januar 1990.
8. Zbornik radova sa naučno-stručnog savetovanja jugoslovenskih ekonomista: „Vlasnička transformacija preduzeća i banaka: jugoslovenska i međunarodna iskustva i perspektive”, NDEJ, Beograd, mart 2000.
9. Uvodni referati sa naučno-stručnog savetovanja jugoslovenskih ekonomista: „Tranzicija i privatizacija preduzeća i banaka”, u organizaciji Naučnog društva ekonomista Jugoslavije, Beograd, mart 2001.
10. Ekonomska enciklopedija, „Savremena administracija”, Beograd, 1984.
11. Pravna enciklopedija, „Savremena administracija”, Beograd, 1989.
12. Ustav SR Jugoslavije, „Sl. list SRJ”, br. 1/1992.
13. Ustav Republike Srbije, „Sl. glasnik RS”, br. 1/1990.
14. Zakon o preduzećima, „Sl. list SRJ”, br. 29/1996.
15. Zakon o javnim preduzećima i obavljanju delatnosti od opšteg interesa, „Sl. glasnik RS”, br. 25/2000.
16. Zakon o zadrugama, „Sl. list SRJ”, br. 41/96.
17. Zakon o osnovama svojinsko pravnih odnosa, „Sl. list SFRJ”, br. 6/1980. i 36/1990. i „Sl. list SRJ”, br. 29/1996.
18. Zakon o osnovama promene vlasništva društvenog kapitala, „Sl. list SRJ”, br. 29/1996, 29/1997, 59/1998. i 74/1999.
19. Zakon o svojinskoj transformaciji, „Sl. glasnik RS”, br. 32/1997.
20. Zakon o pretvaranju društvene svojine na poljoprivrednom zemljištu u druge oblike svojine, „Sl. glasnik RS”, br. 49/1992.

21. Zakon o imovini Savezne Republike Jugoslavije, „Sl. list SRJ”, br. 41/1993, 24/1994, 28/1996. i 30/1996.

22. Zakon o sredstvima u svojini Republike Srbije, „Sl. glasnik RS”, br. 53/1995, 3/1996, 54/1996, 32/1997.

23. „Statistički godišnjak Jugoslavije 2000”, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 2001.

24. „Društveni proizvod i narodni dohodak u 1999. u tekućim cenama”, Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, Beograd, br. 247 od 10.11.2000.

25. „Registar preduzeća, ustanova i drugih pravnih lica u Republici Srbiji - stanje 31.12.2000.”, Saopštenje Republičkog zavoda za statistiku Srbije, Beograd, br. 7 od 9.01.2001.

Apstrakt

Svojinska transformacija društvenog i državnog kapitala, odnosno privatizacija društvenih i javnih preduzeća treba da dovede do krupnih promena u vlasničkoj strukturi naše privrede. Šire gledano, „reforma svojine doslovno predodređuje institucionalne promene u svim bitnim delovima sistema”. Prof dr Ljubomir Madžar: „Svojina i reforme”, II knjiga, str. V, Ekonomski institut, Beograd, 1995. To je razlog da, povodom donošenja novog zakona o privatizaciji ukažemo na potrebu šireg i svestranijeg sagledavanja svojine, odnosno na potrebu razmatranja ukupnih vlasničkih odnosa u privredi Srbije i SR Jugoslavije.

Zbog ogromnog značaja svojine u društveno ekonomskom sistemu (u izgradnji tržišne privrede, političke demokratije i građanske države), njena reforma treba da se zasniva na celovitom programu transformacije vlasničkih odnosa, donetom uz neophodan društveno politički konsenzus.

U tom smislu se u ovom radu izlaže postojeće stanje vlasničkih odnosa u našoj privredi i ukazuje na potrebno stvaranje povoljnije vlasničke strukture (težeći u perspektivi i optimalnoj), kako bi se, uz ostale nužne pretpostavke, obezbedili uslovi za skladniji i efikasniji privredni razvoj.

Pri tom treba reći da se u radu ne pretenduje na istraživanje i utvrđivanje kvantitativnih odnosa u vlasničkoj strukturi privrede.

Kako naslov rada asocira na idealno stanje u privredi zemlje, potrebno je istaći, da bi, zbog pomenutog značaja svojine, optimalno uređeni vlasnički odnosi bili zaista veoma važan faktor skladnog (harmoničnog) funkcionisanja nacionalne ekonomije.

Ključne reči: svojinski pluralizam, akcionarstvo, privatna svojina, tržište kapitala, racionalan ekonomski sistem i efikasnost privređivanja, vladavina prava i demokratije.

Abstract

The ownership transformation of socially owned and state capital concerning the privatisation of socially owned and state enterprises should lead to important changes in the ownership structure of our economy. More of that, „the ownership reform literally predetermines the institutional changes in all essential parts of the system”. This is the reason, on the occasion of the enactment of the new law on privatisation, to point out to need for wider and more versatile consideration of ownership concerning need to consider the whole ownership relations in the economy of Serbia and FR of Yugoslavia. Because of enormous significance of ownership for socio-economic system (for building market economy, political democracy and civil state) its reform should be based on the complete programme of ownership relations transformation adopted with necessary socio-political consensus. In that sense this paper explains the actual state of the ownership relations in our economy and points out to needful creation of more favourable ownership structure (tended to be optimal in the future) in order to, along

with all other necessary bases, ensure the conditions for more harmonic and more efficient economic development.

It should be remarked that this paper does not pretend to explore and to establish quantitative relations in the ownership structure of economy. With respect to the title of this paper that alludes to ideal state of economy necessary is to emphasize that, because of the above-mentioned importance of ownership, optimally arranged ownership relations are very significant factor for harmonic functioning of national economy.

The key words: ownership plurality, shareholdership, private property, capital market, rational economic system and economic activity efficiency, rule of law and rule of democracy.